

АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ САНІТАРНО- ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПРОФЕСІОНАЛАМИ У ГАЛУЗІ МЕДИЦИНИ

Стаття присвячена системному дослідженню сучасного стану забезпечення Державної санітарно-епідеміологічної служби України професіоналами у галузі медико-профілактичної справи та іншими фахівцями у галузі медицини. Проведено аналіз динаміки зміни кількості штатних, зайнятих посад та фізичних осіб на зайнятих посадах за останні десять років та обґрунтовано пропозиції щодо підвищення мотивації персоналу.

The article is devoted to systematic analysis of qualified medical personnel availability in the State Sanitary Epidemiological Service of Ukraine. We performed a thorough study of the dynamics of established and occupied posts as well as natural persons taking up posts within the last ten years. Finally we suggest ways of increasing the personnel's motivation.

ВСТУП

У умовах соціально-економічної кризи Державна санітарно-епідеміологічна служба України повинна виконувати свою місію ефективно та результативно. Це залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів. Серед внутрішніх факторів головним є досконале управління персоналом. Ефективність діяльності служби в значній мірі залежить від її забезпечення професіоналами у галузі медико-профілактичної справи та іншими професіоналами у галузі медицини. Як відомо з теорії управління, навіть при наявності надійного методу невідале рішення гарантовано призведе до невдачі, невміло впроваджене вірне рішення також закінчується провалом. Отже, за сучасних умов найбільшою цінністю Державної санітарно-епідеміологічної служби України є персонал, який визначає характер діяльності служби.

Аспекти управління персоналом, знання яких дозволяє суттєво підвищити ефективність діяльності організації, висвітлені у роботах М. Армстронга [1], Річарда А. Дафта [2], А.П. Єгоршина [3], А.Я. Кібанова [4], А.У. Стаута [5], та інших вітчизняних і зарубіжних дослідників. Проблеми управління персоналом у галузі охорони здоров'я досліджувалися в роботах О.В. Баєвої [6, 7], М.В. Блохіна [8], Ш.М. Вахітова [9] та ін. В той же час у науковій літературі питання управління персоналом санітарно-епідеміологічної служби та її забезпечення професіоналами у галузі медицини висвітлені неповно, а от-

же, потребують комплексного дослідження та узагальнення.

Проблема забезпечення Державної санітарно-епідеміологічної служби України професіоналами у галузі медицини з належним рівнем освіти є нагальною і вельми актуальною, оскільки відсутність кваліфікованого персоналу ставить під сумнів виконання місії та основних завдань служби, таких як запобігання й усунення спалахів інфекційних захворювань та ін., що в свою чергу загрожує національній безпеці України. Тому для підвищення ефективності роботи Державної санітарно-епідеміологічної служби України необхідно детально дослідити вищезазвану проблему.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті було дослідження сучасного стану управління персоналом та забезпечення Державної санітарно-епідеміологічної служби України професіоналами у галузі медико-профілактичної справи та іншими фахівцями у галузі медицини. Проведено аналіз динаміки зміни кількості штатних, зайнятих посад та фізичних осіб на зайнятих посадах за останні десять років та обґрунтовано пропозиції щодо підвищення рівня мотивації медичного персоналу служби.

Теоретичною основою статті були дослідження сучасних спеціалістів у галузі управління персоналом. При проведенні дослідження використовувалась інформація статистичного обліку, звітні матеріали Державної санітарно-епідеміологічної служби України, а також результати спостережень і

опитувань співробітників, проведених особисто автором. У процесі роботи застосовувались методи системного підходу, статистичного аналізу та експертного оцінювання.

РЕЗУЛЬТАТИ

Нами проаналізовано динаміку зміни кількості штатних, зайнятих посад та фізичних осіб на зайнятих посадах професіоналів у галузі медико-профілактичної справи (лікарів-бактеріологів, лікарів-вірусологів, лікарів з гігієни дітей та підлітків, лікарів з гігієни харчування, лікарів з гігієни праці, лікарів-дезінфекціоністів, лікарів-епідеміологів, лікарів із загальної гігієни, лікарів з комунальної гігієни, лікарів-паразитологів, лікарів з радіаційної гігієни), а також лікарів-лаборантів-гігієністів, лікарів-статистиків за період з 1997 по 2008 роки.

За цей період в Державній санітарно-епідеміологічній службі України загальна кількість штатних посад професіоналів збільшилась на 4,8%, в тому числі на госпрозрахунок і спецкоштах на 124,5%. В той же час кількість посад на бюджетних коштах зменшилась на 3,1% (рис.1). Відбулося збільшення кількості штатних посад професіоналів в галузі медико-профілактичної справи: лікарів із загальної гігієни — на 71,9%, лікарів з гігієни харчування на 11,2%, лікарів-бактеріологів — на 7,4%, лікарів з комунальної гігієни — на 7,2%, заступників головних лікарів — на 4,2%, лікарів з радіаційної гігієни — на 4%, лікарів-епідеміологів — на 2,2%, лікарів-вірусологів — на 2,2%. Також відбулось збільшення кількості штатних посад інших професіоналів в галузі медицини: лікарів-статистиків — на 41,46% (рис. 2).

За цей же період зменшилась кількість штатних посад професіоналів в галузі медико-профілактичної справи: лікарів кабінетів санітарної освіти — на 25,6%, лікарів-дезінфекціоністів — на 18,2%, лікарів з гігієни праці — на 12,7%, лікарів з гігієни дітей та підлітків — на 1,2%, лікарів-паразитологів — на 0,48%, а також інших професіоналів в галузі медицини таких як лікарі-лаборанти-гігієністи на 1,5% (рис. 2, 3).

В досліджуваному періоді загальна кількість зайнятих посад професіоналів в Державній санітарно-епідеміологічній службі України зменшилась на 0,9%, в основному за рахунок посад на бюджетних коштах (зменшилась на 5%), але відбулося збільшення їх кількості на госпрозрахунок і спецкоштах на 73,2% (рис. 4). В тому числі збільшилась кількість зайнятих посад професіоналів в галузі медико-профілактичної справи: лікарів з загальної гігієни на 59,8%, заступників головних лікарів на 4,5%, лікарів з гігієни харчування на 2,7%, лікарів з радіаційної гігієни на 1,5%, лікарів з комунальної гігієни збільшилась на 0,5%, лікарів-бактеріологів збільшилась на 0,5%. Також відбулось збільшення кількості штатних посад лікарів-статистиків на 48,3%.

В той же час зменшилась кількість зайнятих посад таких професіоналів в галузі медико-профілактичної справи: лікарів кабінетів санітарної освіти на 28,8%, лікарів-дезінфекціоністів на 23,0%, лікарів з гігієни праці на 16%, лікарів з гігієни дітей та підлітків на 8,5%, лікарів-паразитологів на 5,3%,

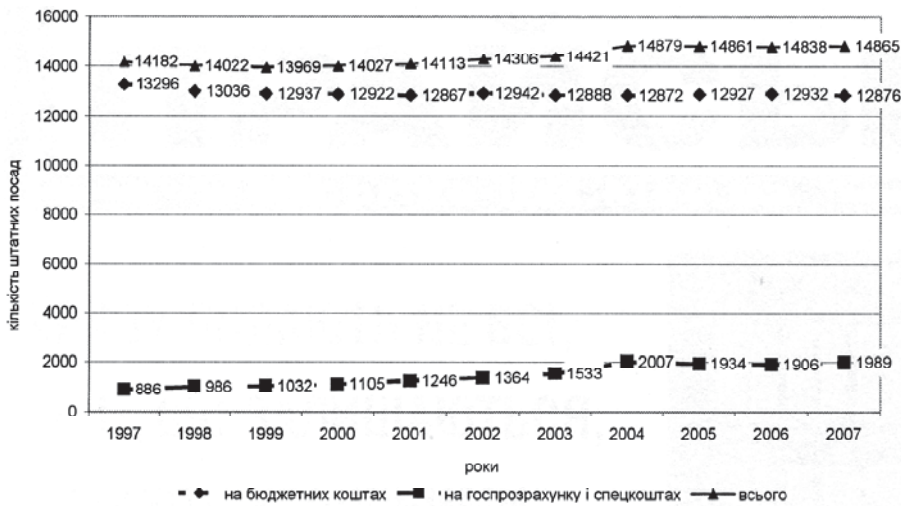

Рис. 1. Динаміка зміни кількості штатних посад професіоналів на бюджетних коштах та госпрозрахунку і спецкоштах

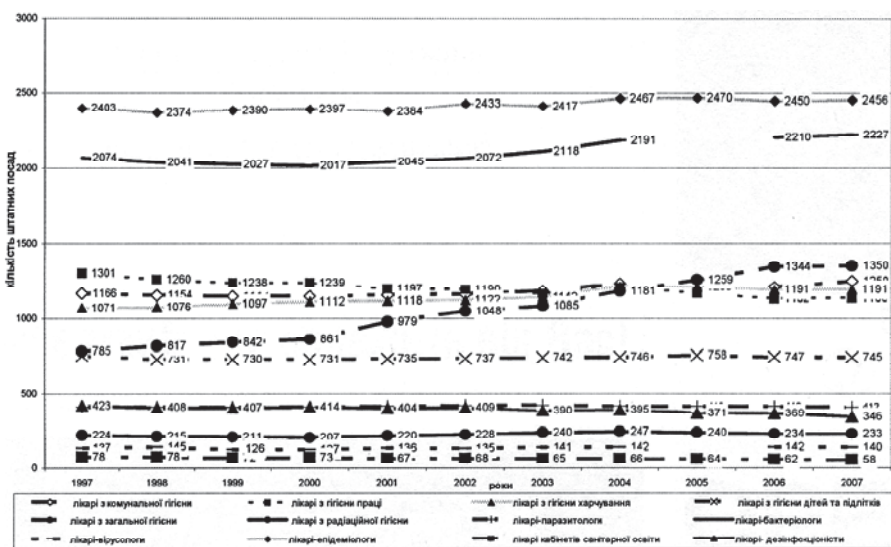

Рис. 2. Динаміка зміни кількості штатних посад професіоналів у галузі медико-профілактичної справи

лікарів-епідеміологів на 0,6%. Число лікарів-вірусологів не змінилось. Також зменшилась кількість зайнятих посад лікарів-лаборантів-гігієністів на 8,4% (рис. 5, 6).

Вдосліджуваному періоді відбувалося зменшення загальної кількості фізичних осіб на зайнятих посадах про-

фесіоналів (на 12,5%) як на бюджетних коштах (на 12,5%), так і на госпрозрахунку і спецкоштах на 13,9% (рис. 7).

В тому числі збільшилась кількість фізичних осіб на зайнятих посадах професіоналів в галузі медико-профілактичної справи: лікарів з загальної гігієни — на 41,1%, лікарів з радіацій-

ної гігієни — на 15,1%, лікарів з комунальної гігієни — на 14,1%, лікарів з гігієни харчування — на 10%, заступників головних лікарів — на 3,9%. Також відбулось збільшення кількості фізичних осіб на зайнятих посадах лікарів-статистиків на 4,76%.

За досліджений період зменшилась кількість фізичних осіб на зайнятих посадах професіоналів в галузі медико-профілактичної справи: лікарів кабінетів санітарної освіти — на 39,1%, лікарів-дезінфекціоністів — на 30,3%, лікарів з гігієни праці — на 27,4%, лікарів з гігієни дітей та підлітків — на 18,9%, лікарів-паразитологів — на 13,5%, лікарів-бактеріологів — на 12,9%, лікарів-епідеміологів — на 12,5%, лікарів-вірусологів — на 7,3%. Також відбулось зменшення кількості фізичних осіб на зайнятих посадах інших професіоналів в галузі медицини — кількість фізичних осіб лікарів-лаборантів-гігієністів зменшилась на 20,4% (рис. 8, 9). Кількість фізичних осіб з вищою немедичною освітою на зайнятих посадах професіоналів зменшилась на 45,8%.

Найбільше фізичних осіб з вищою медичною освітою працювало за спеціальностями епідеміологія — 17%, бактеріологія — 15,3%, організація і управління охороною здоров'я — 9,7%, лабораторні дослідження факторів навколишнього середовища — 9,4%, загальна гігієна — 7,8%, гігієна харчування — 7,7%, комунальна гігієна — 7,5%, гігієна праці — 7,0%, лабораторні дослідження хімічних факторів навколишнього середовища — 5,6%, гігієна дітей та підлітків — 4,9%, паразитологія — 2,8%, дезінфекційна справа — 2,3%, радіаційна гігієна — 1,2%, вірусологія — 1,0%, лабораторні дослідження фізичних факторів навколишнього середовища — 0,4%, санонологія — 0,3%.

Із 10128 фізичних осіб професіоналів 69,1% мають кваліфікаційні категорії. Серед них 60% мають вищу кваліфікаційну категорію, 29,5% — першу та 10,4% — другу. Із загальної кількості професіоналів, які мають кваліфікаційні категорії — найбільше лікарів за спеціальністю бактеріологія — 17,0%, епідеміологія — 16,9%, організація і управління охороною здоров'я — 11,5%, лабораторні дослідження факторів навколишнього середовища — 8,2%, гігієна харчування — 8,0%, комунальна гігієна — 6,8%, гігієна праці — 6,8%, загальна гігієна — 5,9%, лабораторні дослідження хімічних факторів навколишнього середовища — 5,5%, гігієна дітей та підлітків — 5,3%, паразитологія — 2,9%, дезінфекційна справа — 2,1%, радіаційна гігієна — 1,3%, вірусологія — 1,0%, лабораторні дослідження фізичних факторів навколишнього середовища — 0,3%, санонологія — 0,1%.

У розрізі спеціальностей найбільший відсоток лікарів, які мають кваліфікаційну категорію зі спеціальності організація і управління охороною здоров'я — 81,8%, радіаційна гігієна — 78,8%, бактеріологія — 76,9%, гігієна дітей та підлітків — 74,5%, вірусологія — 72,5%, гігієна харчування — 72,0%, паразитологія — 70,2%, епідеміологія — 68,3%, лабораторні дослідження хімічних факторів навколишнього середовища — 68,3%, гігієна праці — 66,9%, комунальна гігієна — 63,2%, дезінфекційна справа — 62,0%, лабораторні дос-

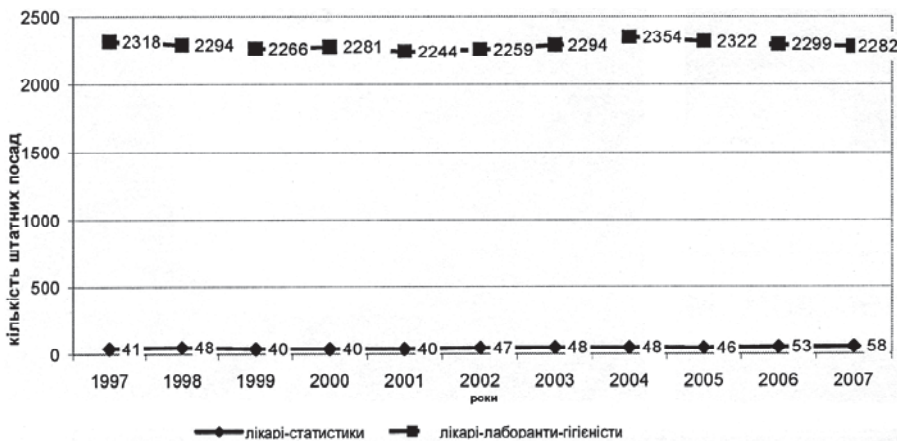

Рис. 3. Динаміка зміни кількості штатних посад інших професіоналів у галузі медицини

ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ ТА РИНКУ ПРАЦІ

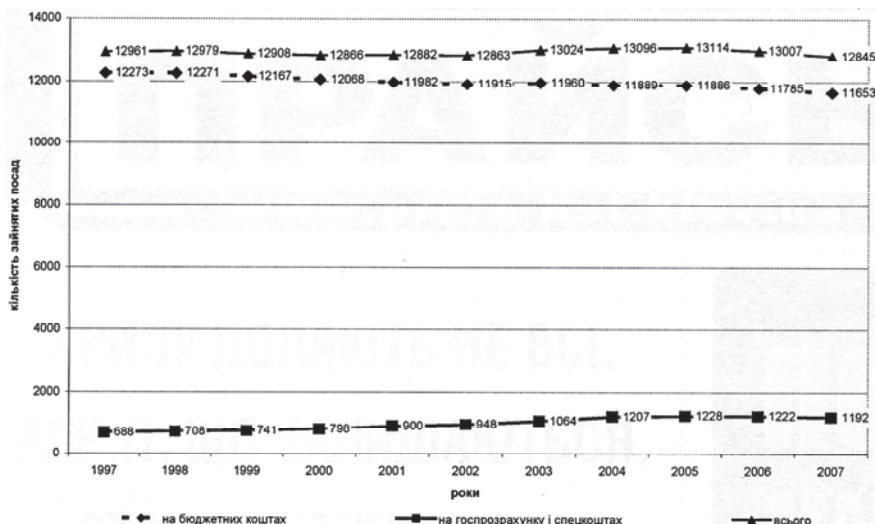

Рис. 4. Динаміка зміни кількості зайнятих посад професіоналів на бюджетних коштах та госпрозрахунку і спецкоштах

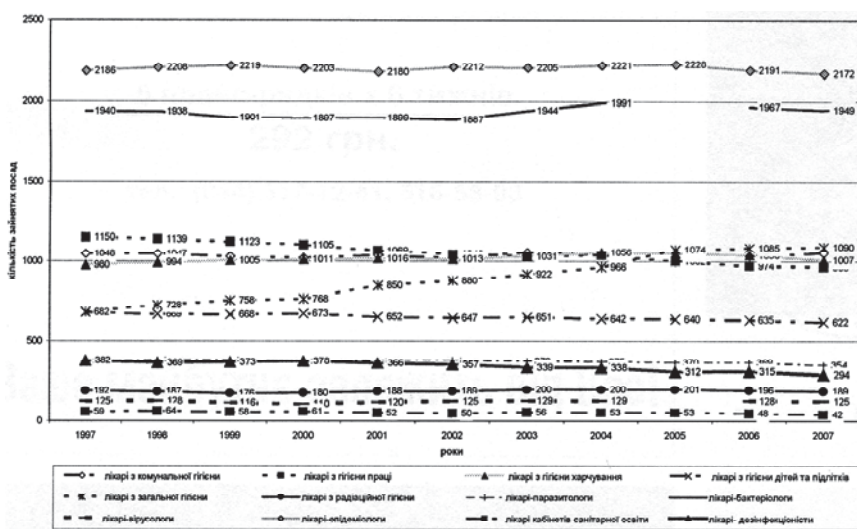

Рис. 5. Динаміка зміни кількості зайнятих посад професіоналів у галузі медико-профілактичної справи

ліцензії факторів навколишнього середовища — 60,4%, загальна гігієна — 52,7%, лабораторні дослідження фізичних факторів навколишнього середовища — 50,0%, санологія — 32,1%

Із загальної кількості професіоналів з вищою кваліфікаційною категорією найбільше 16,1% за фахом епідеміоло-

гія, 15,3% — бактеріологія, 14,5% — організація і управління охороною здоров'я, 8,1% — лабораторні дослідження факторів навколишнього середовища, 7,4% — гігієна праці, 7,3% — гігієна харчування, 6,4% — загальна гігієна, 6% — комунальна гігієна, 5,3% — лабораторні дослідження хімічних факторів навколишнього середовища, 5,2% — гігієна дітей та підлітків, 2,9% — паразитологія, 2,1% — дезінфекційна справа, 1,7% — радіаційна гігієна, 1,3% — вірусологія, 0,2% — лабораторні дослідження фізичних факторів навколишнього середовища та 0,2% — санологія.

У загальній кількості атестованих професіоналів, які мають першу кваліфікаційну категорію — найбільше — 20,9% за фахом бактеріологія, 17,7% — епідеміологія, 9% — лабораторні дослідження факторів навколишнього середовища, 8,6% — гігієна харчування, 7,2% — організація і управління охороною здоров'я, 6,8% — комунальна гігієна, 6,5% — лабораторні дослідження хімічних факторів навколишнього середовища, 5,8% — гігієна праці, 5,6% — гігієна дітей та підлітків, 5,2% — загальна гігієна, 2,8% — паразитологія, 2,2% — дезінфекційна справа, 0,7% — радіаційна гігієна, 0,5% — вірусологія, 0,5% — лабораторні дослідження фізичних факторів навколишнього середовища.

Із професіоналів, які мають другу кваліфікаційну категорію, найбільше — 18,9% — лікарів за фахом епідеміологія, 16,7% — бактеріологія, 11,5% — комунальна гігієна, 10,3% — гігієна харчування, 7,1% — лабораторні дослідження факторів навколишнього середовища, 7% — гігієна праці, 6,6% — організація і управління охороною здоров'я, 5,3% — загальна гігієна, 5,1% — гігієна дітей та підлітків, 4% — лабораторні дослідження хімічних факторів навколишнього середовища, 3,2% — паразитологія, 1,6% — дезінфекційна справа, 1,2% — вірусологія, 1,1% — радіаційна гігієна, 0,3% — лабораторні дослідження фізичних факторів навколишнього середовища, 0,1% — санологія.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження засвідчило, що за останні десять років в Державній санітарно-епідеміологічній службі України відбувалось збільшення кількості штатних, зайнятих посад та фізичних осіб на зайнятих посадах професіоналів у галузі медико-профілактичної справи та інших професіоналів в галузі медицини: лікарів з комунальної гігієни, лікарів з гігієни харчування, лікарів із загальної гігієни та лікарів з радіаційної гігієни, лікарів-статистиків.

Зменшилась кількість штатних, зайнятих посад та фізичних осіб на зайнятих посадах лікарів з гігієни праці, лікарів з гігієни дітей та підлітків, лікарів кабінетів санітарної освіти, лікарів-дезінфекціоністів, лікарів-паразитологів, лікарів-лаборантів-гігієністів. Незважаючи на збільшення числа штатних та зайнятих посад лікарів-бактеріологів (на 7,4% та 0,5% відповідно), кількість фізичних осіб на зайнятих посадах за досліджений період зменшилась (на 12,9%). Аналогічна ситуація спостерігається і у випадку лікарів-епідеміологів та вірусологів: при збільшенні кількості штатних посад (на 2,2%), число фізичних осіб на зайнятих посадах за досліджений період зменшилась (12,5% та 7,3% відповідно).

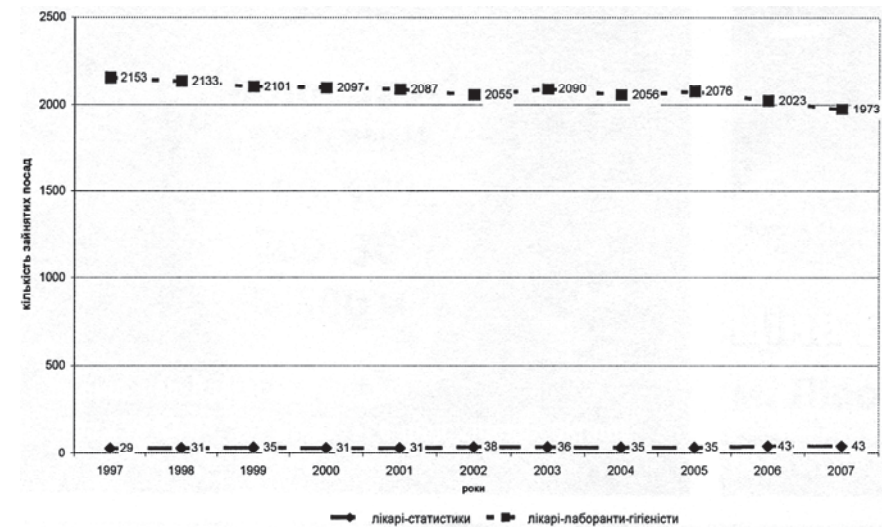

Рис. 6. Динаміка зміни кількості зайнятих посад інших професіоналів у галузі медицини

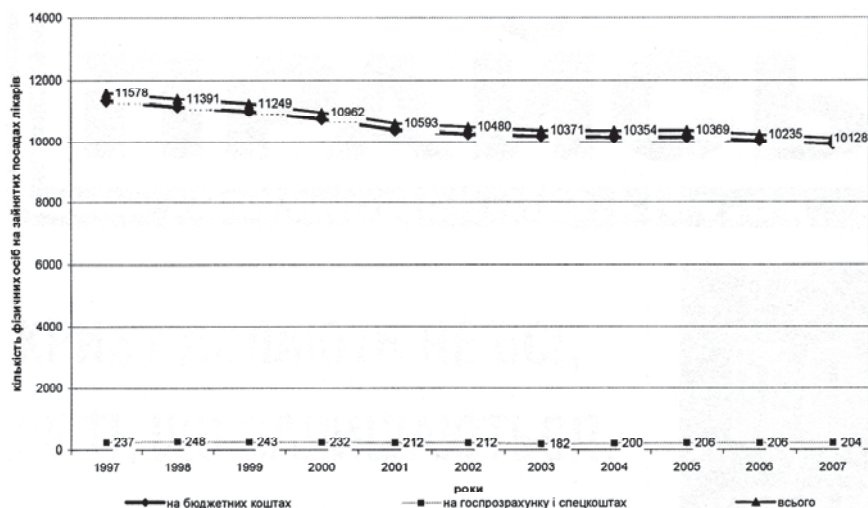

Рис. 7. Динаміка зміни кількості фізичних осіб на зайнятих посадах лікарів на бюджетних коштах та госпрозрахунку і спецкоштах

Привертає увагу факт, що 60% професіоналів Державної санітарно-епідеміологічної служби України мають вищу кваліфікаційну категорію. Із загальної кількості професіоналів найбільше ма-

ють кваліфікаційні категорії за фахом епідеміологія, бактеріологія та організація і управління охороною здоров'я. Найбільший відсоток атестованих серед організаторів охорони здоров'я —

81,8%, лікарів з радіаційної гігієни — 78,8% та лікарів-бактеріологів — 77%.

Отже, як показують результати проведеного дослідження, зменшується кількість фізичних осіб на зайнятих посадах професіоналів в галузі медико-профілактичної справи, які мають високу кваліфікацію, що пов'язано значною мірою з недостатньою мотивованістю персоналу. Медичні професії втратили престижність, а існування на заробітну плату лікаря стає просто неможливим. У працівників відсутня фундаментальна мотивація до ефективної діяльності, вони не беруть на себе всю повноту відповідальності за прийняття і реалізацію управлінських рішень, не ототожнюють себе з службою. Зацікавленість персоналу в якості роботи повинна підкріплюватися відповідною оплатою праці. В умовах кризи необхідно розробити нові мотиваційні механізми, які повинні сприяти постійному підвищенню професійного рівня персоналу та вирішенню стратегічних завдань санітарно-епідеміологічної служби. Мотивація професіоналів повинна передбачати врахування основних потреб людини: фізіологічних, в безпеці та захищеності, прихильності, досягнення та схваленні. Зокрема, необхідно спрямувати зусилля на матеріальне стимулювання медичного, а не обслуговуючого чи керівного персоналу. Важливим кроком є також збільшення ролі нематеріальних факторів мотивації (надання співробітникам роботи, яка їх найбільше цікавить та можливості незалежно її виконувати, відзначення найкращих співробітників та їх публічне визнання, підвищення відповідальності у персоналу, його інформування про стан та перспективи служби).

Література:

1. Армстронг М. Практика управління людськими ресурсами. 8-е издание / Пер. с англ. под ред. С.К. Мордовина. — СПб.: Питер, 2005. — 832 с.: ил. — (Серия "Классика МВА").
2. Дафт Р. Менеджмент. 6-е изд. / Пер. с англ. — СПб.: Питер, 2006. — 864 с.: ил. — (Серия "Классика МВА").
3. Егоршин А.П. Основы управления персоналом. — М.: ИНФРА-М, 2006. — 352 с.
4. Кибанов А.Я. Управление персоналом организации. — М.: ИНФРА — М, 2004. — 512 с. — (Серия "Высшее образование").
5. Стаут А.У. Управление персоналом. Настольная книга менеджера. Пер. с англ. — М.: ООО "Издательство "Добрая книга", 2006. — 536 с.
6. Баєва О.В. Менеджмент у галузі охорони здоров'я. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 640 с.
7. Баєва О.В. Концептуальні засади підготовки менеджерів для галузі охорони здоров'я // Вісник Хмельницького національного університету. — 2005. — № 4. — Ч. 2. — Т. 3. — С. 21—25.
8. Блохина М.В. Управление персоналом как актуальная проблема здравоохранения // В сб. "Современные проблемы развития регионального здравоохранения". — Казань: Изд. Центр "Арт-кафе", 2003. — С. 15—16.
9. Блохина М.В., Вахитов Ш.М. Экспертные оценки — составная часть процесса обучения медицинского персонала на рабочем месте // Общественное здоровье и здравоохранение. — 2006. — № 1. — С. 69—70.

Стаття надійшла до редакції 28.12.2008 р.

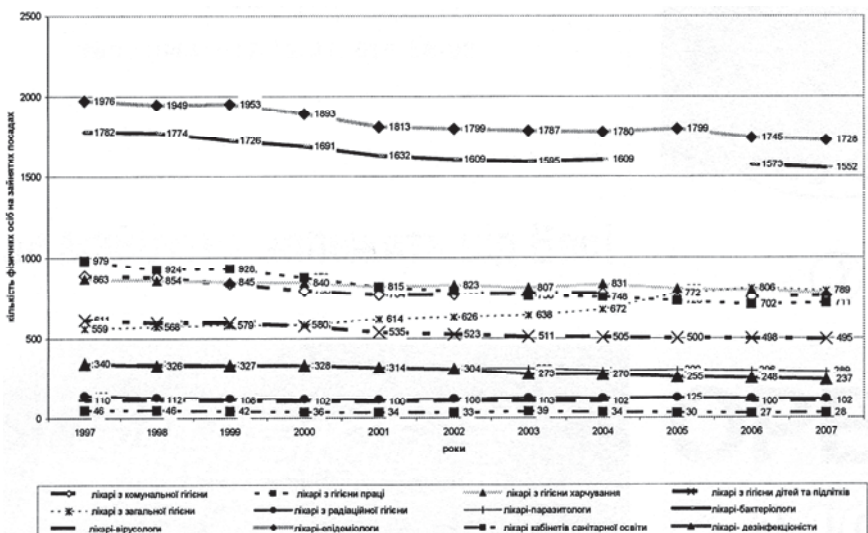

Рис. 8. Динаміка зміни кількості фізичних осіб на зайнятих посадах професіоналів у галузі медико-профілактичної справи

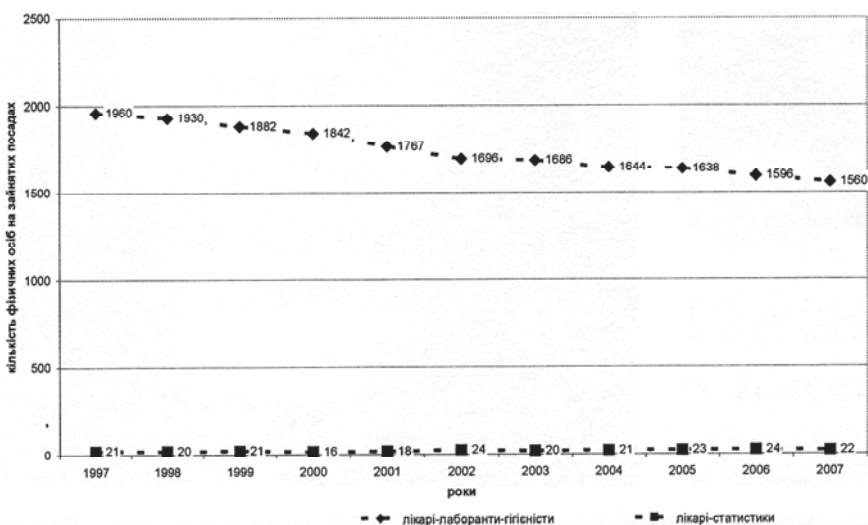

Рис. 9. Динаміка зміни кількості фізичних осіб на зайнятих посадах інших професіоналів у галузі медицини